

היזק ראייה -

שאלת היזק ראייה שמויה היזק או לא ודין טענת צמצום תשמישין והסתעפויותיו

הרב אריה מנדלקורן

א. הקדמה

ביסוד סוגיית היזק ראייה מצאנו דיונים בשאלות הבאות:

- א. האם המזיק יכול לטעון, אני לא אסתכל ולא יגרם לך נזק.
 - ב. האם חוששים לצד השני, לאפשרות שיציץ בכוונה תחילה לתוך רשות חברו.
 - ג. האם יכול המזיק לטעון, אתה הניזק יכול להיזהר ולהצטמצם כך שלא אראה אותך ולא תינזק.
- במאמרו נשתדל לעקוב אחרי שיטות הראשונים ומקורותיהם ביחס לשאלות אלו.

ב. שיטת הרמב"ן ותוס'

המקור לחשש שמא יציץ לתוך רשות חברו מפורש בברייתא המובאת בדף ב' ובדף כ"ב:

א. המשנה בדף כ"ב. "החלונות בין מלמעלן, בין מלמטן, בין כנגדן ארבע אמות. ותני עלה מלמעלה כדי שלא יציץ ויראה, מלמטן כדי שלא יעמוד ויראה, מכנגדן כדי שלא יאפיל". הרמב"ן מבין שדין זה הוא סייג איסורי מחמת דברי הצנע שעושים בבית ועל כן הוא מפרש את המשנה בדף ס'. בהתאם וכדלהלן:

ב. במשנה בדף ס', נאמר: "לא יפתח אדם לחצר השותפין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון". ובגמרא שם: "מנא הוי מילי? א"ר יוחנן דאמר קרא: "וישא בלעם את עניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו" מה ראה? ראה שאין פתחי אהליהם מכוונים זה לזה, אמר ראויין הללו שתשרה עליהם שכינה". הרמב"ן למד פשט במשנה שחייבים להרחיק את החלונות זה מכנגד זה ארבע אמות ומהטעם המבואר במשנה בדף כ"ב כדי שלא יוכל להציץ, ורק

כשעושים כן, ראויים ישראל להשרות עליהם שכינה, ואם לא עושים כן אין הם ראויים להשראת השכינה (ועין עוד ב"יד רמה").

ג. מהנ"ל יוצא שהמשנה בדף נ"ט: "לא יפתח אדם חלוטותיו לחצר השותפין" עוסקת בדין "נזיקין" ומצד הנזק לחצר ודייריו ולא מצד נזק לחלון הנמצא ממול, שאת זה כבר אסרנו מדיני איסור במשנה הבאה. דברי הגמרא שם בדף נ"ט: "עד האידנא בחצר הוי בעינא איצטנועי ממך, השתא אפילו בבית נמי בעינא איצטנועי מינך" מתפרשים בהכרח כך: הדייר בחצר, הנזק אומר שעד עכשיו נאלצתי להצטנע מהמזיק כאשר שנינו בחצר אבל עכשיו אצטרך להצטנע ממנו גם כאשר הוא המזיק נמצא בבית, אם יפתח חלון יוכל לצפות מביתו לחצר המשותפת.

לסיכום, לא ניתן ללמוד במשנה בדף נ"ט: שהאיסור הוא מצד גרימת נזק של ראייה לתוך בית חבירו, דזה נאסר במשנה בדף ס. באופן מוחלט ומתחייב הרחקה של ד"א כדי שלא יוכל אפילו להציץ ואם כן המשנה בדף נ"ט: עוסקת בחלון כזה שמורחק ד"א מחלון חבירו ומ"מ יש מגיעה הלכתית משום גרימת תוספת נזק לדיירי החצר המשותפת בהיותם בחצר.

ד. לאור הנ"ל ברור שיש זכות לפרטיות בחצר משותפת וכל שכן לחצר משותפת שהחליטו לחלוק אותה ואם כן הרמב"ן מתקשה להבין מהי ההו"א שהיזק ראייה לא שמיא היזק בחצר שנתחלקה. על כן הרמב"ן בד"ה "אלמא היזק ראייה לא שמיא היזק", מיישב שהיתה הו"א שתדירות השימוש בחצר היא נמוכה ולכן יכולים להסתדר ולהיזהר אחד מהשני אבל נזק מבית לבית או מבית לחצר, כיון שהשימוש בבית קבוע ותדיר לא ניתן להיזהר ולכן שמיא היזק. מסקנת הסוגיה היא שהיזק ראייה בחצר שמיא היזק אע"פ שיכול להיזהר, וכנראה שהטעם הוא משום שגורם לנזק של צמצום תשמישין. (יתכן אפשרות אחרת שהמסקנה היא שאינו ניתן להיזהר). לפי זה תמיד יש לחשוש להצצה מצד צמצום תשמישין.

ה. מכאן יוצא שבסוגית הגמרא בדף ו': שני גגין בשני צדי רה"ר, שנפסק שכל אחד עושה חצי מעקה ומעדיף, הכוונה היא שצריכים להעדיף עד שימנע לגמרי היזק ראייה, וזהיינו למנוע אפשרות של הצצה ואין להסתפק רק במניעת ראייה בהדיא לתוך גג חבירו.

ו. אמנם יש חריגה בדין הנ"ל כאשר שני הגגות ממש סמוכין, כך שיכול ליזהר בקלות וגם אין השימוש בגג קבוע, שבכזה"ג לא חשוב נזק לפי דעת התוס' שם.

ז. בדין שני חצירות זו למעלה מזו בדף ו': צריך התחנות להגביה את הכותל עד שלא יוכל לראות כלל את העליון בשום מצב (ולא אומרים שעל העליון

מוטל ליזהר ולשתמש רק בחלק מחצירו) עין רא"ש שם ועין ר' בתוס' ועיין רמב"ן.

ג. שיטת רש"י, רשב"ם, ראב"ן ומהר"ם מרוטנברג

- א. איסור הצצה המחייב הגבהת הכותל או הנמכתו בד' אמות מול חלון חברו, הוא דין מדיני הנזיקין, דין של צמצום תשמישין ולא דין של איסור, דלגבי האיסור וודאי יוכל לטעון, לא אסתכל ואין מקום לנמק זאת באיסור.
- ב. האיסור של חלון מול חלון הוא רק כאשר הם מכוונים זה כנגד זה שאז מוכרח או כמעט מוכרח שיסתכל. על סילוק מכשול זה נאמר שראויים ישראל שתשרה עליהם שכינה. לצורך הסרת מכשול זה מספיק להזיז בחלונות זה מכנגד זה כלשהוא כך שלא רואים בהדיא אע"פ שניתן עדין להציץ.
- ג. המשנה בדף נ"ט: ניתן להסביר את ההלכה הזאת בהלכות נזיקין הן מטעם הנזק הנגרם לתוך הבית שלא יציץ והן לתוך החצר. מ"ד היזק ראייה בחצר לא שמיה היזק, יסבור שהטעם שם מצד הנזק לבית שלא יציץ אבל לחצר השותפין אין דין היזק ראייה כלל ומ"ד שמיה היזק, יסבור שתקפים שם שני הנימוקים. אמנם הרשב"ם הביא שני נימוקים על המשנה ושניהם נכונים להלכתא, כיוון שנפסק היזק ראייה בחצר משותפת שמיה היזק.
- ד. על פי הנ"ל ניתן להסביר את שאלת הגמרא בפתיחת המסכת היזק ראייה שמיה היזק או לא, כשאלה עקרונית, האם יש זכות לפרטיות בחצר השותפין בכלל או בחצר השותפין אחרי שנתחלקה. לפי מהלך זה, הנידון איננו האם אני יכול ליזהר או לא, אלא האם יש לי זכות יסודית או לא. כל הדחיות של הגמרא, בית שאני, רבים שאני, פירושם ששם יש יותר זכויות ואילו לדעת הרמב"ן הדחיות הן: שם יותר קשה ליזהר. לפי דרך רש"י וסייעתו באמת מצאנו חובת ההרחקה מהצצה רק לגבי בית שעושים שם מילי דצנעה אבל לחצר וכדו' אין לכאורה טענה שמא יציץ ואין דין צמצום תשמישין.
- ה. בסוגיית שני גגין משני צדי רה"ר כתב רש"י שמעדיף רק קצת. זהו לשיטתו שאין חשש הצצה כי אם בבית, דבית שאני. ורש"י מעמיד בשני גגין שאין עשויין לדירה כמו בית.
- ו. בשתי חצירות זו למעלה מזו, יתכן למהלך זה שסגי לתחתון במחיצה שהיא ד' אמות מעל המפלס התחתון, כך שהעליון יכול ליזהר בקלות, ולא נראה להדיא לעיני התחתון.
- ז. הראב"ן (הובא במרדכי בסימן תק"ע) סובר שאם יש אפשרות להסתתר בחלק מן החצר או אין היזק ראייה בחצר והקשה עליו המרדכי הן מדין ההצצה לתוך

חלונות והן מדין שני גגין בשני צדי רה"ר - למה חוששין להצצה והרי יש מקום להסתתר ולכאורה, ניתן לתרץ לגבי דין החלונות בבית שאני וכן לגבי הגגין הראב"ן לומד בגגין שעשויון לדירה והוי כבית ולכן מעדיף שם. וכדברי הראב"ן סבור גם כן המבר"ם מרוטנבורג בסימן תרפ"ד.

לסיכום

לפי רש"י הוכרעה השאלה שיש זכות לפרטיות בחצר השותפין ומ"מ אין שם תביעה של צמצום תשמישין, ואם כן יתכן שבמצבים מסויימים שניתן ליזהר (עיין ראב"ן) או במצב של חשש הצצה, אין תביעת נזיקין.

אולם לרמב"ן היה ברור שיש זכות לפרטיות בחצר ורק היתה שאלה, האם ניתן ליזהר? והוכרע דאף אם ניתן ליזהר, מ"מ יש נזק מצד צמצום תשמישין ועל כן ברור שיש צורך להגן מפני הצצה גם לחצר, ואין טענה לא אסתכל ולא אזיק, ואין חובה להסתופף בחלק מן החצר. אמנם בשו"ע נפסקה שיטת כלאיים הבאה מבית מדרשו של הרמב"ן הבא ליישב את פירוש הרשב"ם במשנה בדף ס' על פי עקרונותיו של הרמב"ן. הרמב"ן כאמור תופס שיש למנוע מהצצה תמיד, ואם כן נתקשה במה שכתב רשב"ם על המשנה בדף ס', דסגי בהרחקת חלון מול חלון בכלשהו ולא בעיני הרחקה של ד' אמות. והרי עדיין יכול להציץ? עונה הרמב"ן לדעת הרשב"ם דשאני התם שממילא יוכל להציץ לתוך חלון חבירו אם ירצה, שהרי יש ביניהם חצר משותפת, ואם ירצה יוכל לעמוד בחצר ולהציץ משם לתוך חלון חבירו. אבל אם החצר שביניהם שייכת רק לניזק, אז מודה רשב"ם שצריך להרחיק החלונות זה מזה ד' אמות.

כך נפסק בשו"ע על פי מהלך זה של הרמב"ן ברשב"ם (עיין שו"ע סימן קנ"ד סעיף ג' ובנוכ' שם).

ואולם יש להקשות לכאורה מדין הרחקת הכותל מן החלון שלא יציץ שצריך להגביה או להנמיך, והרי שם יכול להסתכל ממילא מתוך החצר לתוך חלון חבירו וצ"ע. עוד כתב הרמב"ן שם בדף ס' שגם רש"י שכתב בסוגית שני גגות בשני צדי רה"ר שמעדיף רק קצת, היינו רק בגגות שלא קבוע תשמישתיה אבל בחצירות צריך להרחיק לגמרי, וגם בזה חלק הרמב"ן על רש"י, שאף בגגות חייב למנוע הצצה לגמרי. אולם כאמור לעיל נראה שיש כאן שתי שיטות שונות בראשונים בענין זה כנלענ"ד.